

**ЕФЕКТИВНОСТТА НА ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ**

Ваня Найденова, Елисавета Семерджиева

Пловдивски университет, Филиал „Любен Каравелов”, 6600 Кърджали, България

**THE EFFECTIVENESS OF DISTANCE LEARNING FROM THE STUDENTS'
PERSPECTIVE**

Vanya Naydenova, Elissaveta Semerdzhieva

Plovdiv University, „Lyuben Karavelov” Branch, 6600 Kardzhali, Bulgaria

Абстракт

Кризисната ситуация у нас и по света, възникнала с появата на коронавируса в началото на 2020 г., наложи строги протиепидемични мерки и въвеждане на извънредно положение за опазване на общественото здраве. Последвалото спешното преминаване към дистанционно обучение постави под изключителен натиск образователната ни система.

Настоящият доклад представя диагностичен срез на състоянието и ефективността на дистанционното академично обучение в електронна среда през погледа на студентите от филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в гр. Кърджали през периода март - април 2021 г., както и предприетите мерки за адаптиране, организация и управление на качеството му.

Ключови думи: *висше образование, дистанционно обучение, ефективност и качество на обучението, образователна политика.*

Актуалност, цели и методи на изследването

В началото на 2020 г. нашата страна бе изправена пред заплаха от появилата се COVID-епидемия. За да се намалят рисковете от разпространение на заболяването, образователната ни система премина в дистанционна форма на обучение и цялото присъствено обучение (лекции, семинари, практически упражнения) бе пренасочено в онлайн-среда. Екстремната ситуация принуди академичната общност да направи бърз преход и в съкратени срокове да заработи в дигитални условия. За много кратък времеви период преподавателите трябваше да пренастроят за обучение от разстояние прилаганите образователни технологии, формите, методите и ресурсите за аудиторна и извънаудиторна академична дейност.

Кризата обаче, имаше и своите положителни страни, създаде се стимул за натрупване на опит и иновации в академичното обучение – нови и обновени подходи, нова организация, нови технологични варианти за преподаване и учене в онлайн среда, нови методи и средства за общуване. Преминаването към дистанционно обучение в електронна среда ни изправи пред някои проблеми, свързани с качеството на информационната инфраструктура, наличието на достатъчна обезпеченост на учебните курсове с електронни образователни ресурси, както и с готовността на академичния състав да прилага различни цифрови платформи в образователния процес.

Бяхме ли подготвени за това неочаквано предизвикателство?

Преходът беше труден не само за преподавателския екип, но и за цялата студентска общност. Какви бяха трудностите на този преход от гледна точка на студентите, каква беше тяхната готовност за дистанционно обучение, какво според тях, беше качеството на обучението в електронна среда и още много други въпроси ни мотивираха да проведем емпирично проучване на студентското мнение в периода март - април 2021 г.

Целта на настоящата разработка е да изследва ефективността от приложението на дистанционното обучение в електронна среда в условията на извънредното положение чрез проучване на мненията на студентите от всички курсове и специалности във Филиала на Пловдивския университет „Любен Каравелов“ в гр. Кърджали.

Обект на изследването е академичното обучение от разстояние в електронна среда на студентите от бакалавърските програми във Филиал-Кърджали, обучаващи се

дистанционно в електронна среда, а **предмет** – ефективността и качеството на това обучение за учебната 2020 - 2021 г.

Задачи:

1. Изготвяне на инструментариум и създаване на организация за емпирично изследване, което да отрази обективно мнението на студентите. Събиране, систематизиране и анализ на информация за организацията, провеждането и ресурсното обезпечаване на дистанционното обучение;
2. Организиране и провеждане на проучването в максимално кратки срокове с цел точно отразяване на действителната картина по време на пандемията;
3. Обработка и анализ на събраните емпирични данни. Изводи за оценка на ефективността и въздействието на дистанционното обучение в електронна среда, както и набелязване на мерки за оптимизирането му в бъдеще.

Българската академична общност се стреми към съизмеримост на качеството на висшето образование у нас с това на цялото европейско образователно пространство. Известно е, че **качеството** е непосредствен резултат от взаимодействието между преподавателите, студентите и институционалната среда на обучение. Осигуряването на стандартите на това качество отчита нуждите и очакванията на студентите, както и на всички други заинтересовани страни и на обществото.

Педагогическата теория и практика доказва, че качеството на образователния процес се влияе от редица фактори. Сред най-важните в периода на ковид-кризата е състоянието и ефективността на дистанционното обучение в дигитална среда.

Понятието **ефективност** е привнесено в педагогиката от други области на знанието. В най-общ смисъл ефективността се свързва със съответствието на резултатите на реално протичащия процес с предварително поставените цели при известни ограничения, детерминирани от външната среда. С други думи ефективността отразява отношението между целите на дейността, резултатите от нейното осъществяване и условията, при които се постигат тези резултати. Ефективността е обективно съществуваща величина, тя има определени качествени и количествени характеристики, които дефинират същността ѝ и при определени условия тя може да бъде измерена. Ефективността на академичното обучение притежава всички характерни особености, отнасящи се до ефективността на всяка друга дейност и по тази причина също може да бъде диагностицирана. Проблемът за ефективността на дистанционната форма на академичната подготовка в настоящия момент ангажира вниманието на редица чуждестранни и български педагози и изследователи. Решаването на тази задача е свързано преди всичко с определянето на обективни критерии, показатели и измерители.

Съществуват различни подходи за оценяване на ефективността на дистанционното обучение в условията на епидемичната обстановка. Като обективен подход, но с някои спорни елементи, може да се използва съпоставянето на образователните резултати от присъственото академично обучение с тези от дистанционната форма. За съжаление обаче, подобен сравнителен анализ не води до обосновани статистически значими изводи, поради различия в: изследвания контингент, условията, обема на извадката, външни фактори и др. Спорен е и въпросът дали съпоставянето на студентските постижения е достатъчно обективен критерий за ефективността на тези две образователни технологии.

Към субективните критерии за оценка на ефективността и качеството на академичното обучение може да се отнесе проучването на мненията на участниците в образователния процес, а именно – студенти, преподаватели, работодатели, потребители на кадри и др. Анализът на този панел от критерии показва, че това е един продължителен, широкоспектърен и многокомпонентен процес, който изисква задълбочена подготовка, специализиран инструментариум, технологично време от няколко академични години за професионална

подготовка и реализация на настоящите кадри. Поради отмяна на противоепидемичните мерки, този подход е обективно невъзможен.

В крайна сметка, за решаване на поставените проблеми ние избрахме по-прагматичен подход, а именно – да проучим гледната точка на студентите като преки участници и потребители на образователната услуга. Тяхното мнение е важен компонент от вътрешна система за оценяване и поддържане на качеството на обучението и на академичния състав. (ЗВО, Чл. 6. (4.)

В изследването участваха 209 студенти, разпределени по няколко критерии: Професионално направление; Специалност; Курс на обучение.

Извадката е представителна и отразява структурата и спецификата на студентската общност във Филиал-Кърджали.

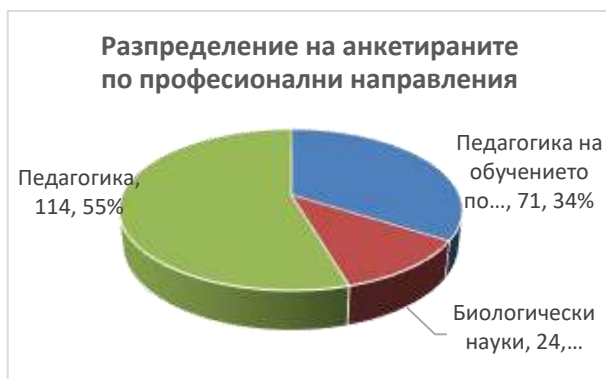
Емпиричното изследване е проведено по време на дистанционното обучение в периода 20 март – 20 април 2021 г. То е доброволно и анонимно, и е осъществено чрез електронната платформа Google Forms. Анкетната карта е авторска и е разработена за целите на конкретното проучване. С нея се цели да се установят значими аспекти, като:

- ✓ Обезпеченост с персонално устройство за комуникация и дигитална компетентност на студентите;
- ✓ Готовност на студентите за участие в обучение от разстояние;
- ✓ Степен на удовлетвореност от качеството на дистанционно обучение по време на наложената епидемиологична обстановка;
- ✓ Режим, темп и интензитет на работа по време на аудиторна и извънаудиторна дейност;
- ✓ Наличие на достатъчна по обем коректна научна информация, обезпечаване с дидактически материали, ресурси за самоподготовка и др.;
- ✓ Възможност за своевременна електронна комуникация с преподавателите;
- ✓ Тенденции в нагласите и очакванията на анкетирания към тази нова и сравнително по-малко позната форма на обучение;
- ✓ Наличие на проблеми, които снижават ефективността на дистанционното обучение;
- ✓ Мнения и предложения за оптимизирането му в бъдеще и пр.

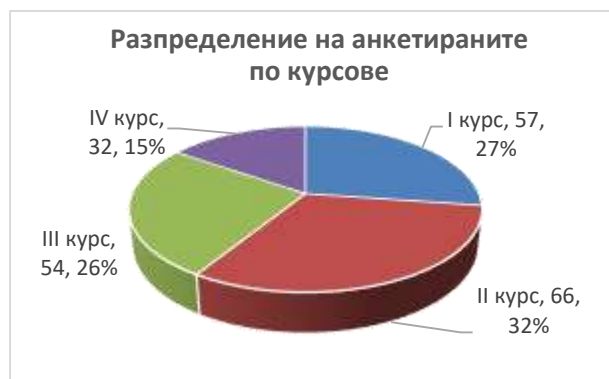
Резултати и обсъждане

За целите на изследването студентите бяха групирани по професионални направления (ПН) и по курсове, като са използвани въпроси-филтри, диференциращи респондентите. Анкетирания бяха разпределени в три професионални направления - 1.2. Педагогика, 1.3. Педагогика на обучението по... и 4.3. Биологически науки, чието съотношение е представено на фиг. 1. Извадката е репрезентативна, а броят на студентите от всяка група (ПН) е пропорционален на общия брой обучавани в съответното направление.

В анкетата участват студенти от четирите курса на обучение във Филиала (Фиг. 2.).

Фиг. 1.

Фиг.2.

Няма статистически различия в отговорите на студентите по професионални направления относно обезпечеността на дистанционното обучение в електронна среда с персонално устройство за комуникация. Най-голям относителен дял имат студентите, работещи с лаптоп (81%) и с мобилен телефон (75%), а по 10% - са тези, които ползват таблет и настолен компютър. (Фиг. 3.)

Фиг. 3.

81,1% от респондентите определят своите дигитални умения на добро и много добро равнище. Студентите от ПН 1.3. са по-резервирани в самооценката си, което кореспондира с хуманитарната насоченост на съответните специалности. (Фиг. 4.)

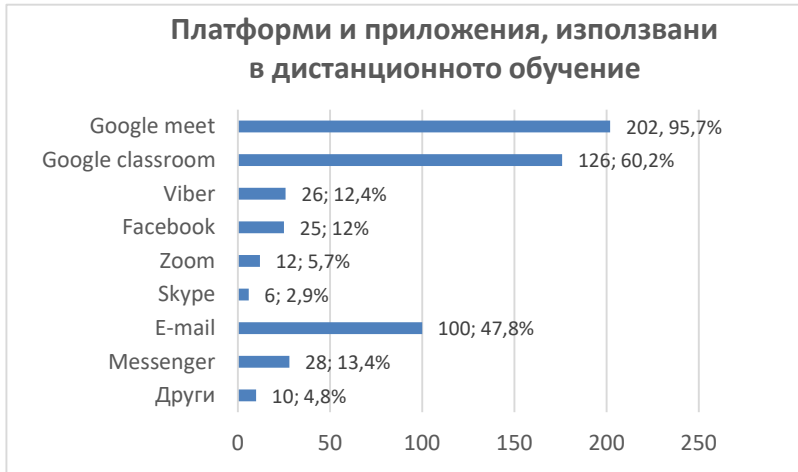
Фиг. 4.

Фиг. 5.

Сред най-важните фактори за изграждане на интерактивна образователна среда е ефективното общуване между обучаващи и обучавани. Емпиричните данни показват, че анкетираните са удовлетворени от възможностите за своевременна електронна комуникация с преподавателите. 89% от тях са на мнение, че образователните платформи осигуряват пълноценна и ефективна обратна връзка. (Фиг. 5.)

Анкетното проучване показва, че голяма част от преподавателите (86,6%) използват няколко начина на дистанционна връзка за обучение в електронна среда. Предпочитани от студентите са: Google Meet - за синхронна комуникация, а Classroom и електронна поща - за синхронна и асинхронна комуникация с цел обмен на учебни материали, презентационни файлове и др. (Фиг. 6.)

Фиг. 6.

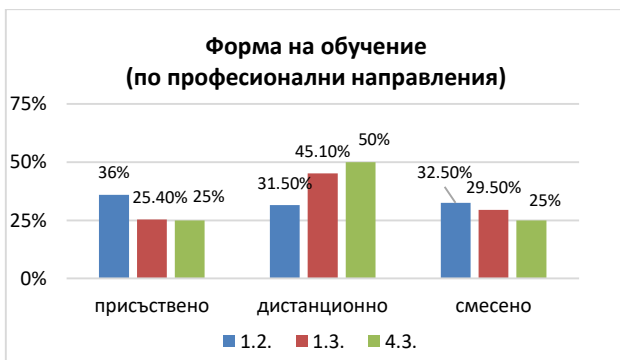

Фиг. 7.

Около $\frac{2}{3}$ от студентите считат, че учебният процес е обезпечен с разнообразни и достатъчни по обем електронни дидактически ресурси. Най-удовлетворени са студентите от биологичното направление. Положителната оценка на респондентите мотивира академичния състав за още по-активно подобряване и осъвременяване на електронните учебни ресурси.

Извънаудиторната заетост на студентите допринася за по-пълното оползотворяване на времето за самоподготовка, а това е един от основни фактори за осигуряване на ефективен образователен процес при учене от разстояние. Нашето проучване потвърждава широко застъпеното обществено мнение, че дистанционното обучение в електронна среда увеличава извънаудиторната заетост на студентите. Причината за това е обяснима - дистанционната академична дейност повишава натовареността на студентите с допълнително търсене и четене на електронни ресурси, самостоятелно изготвяне на курсови работи, проекти, реферати, презентации, тестове и др. Близо $\frac{2}{3}$ от анкетираните посочват, че средно на седмица отделят около и над 3 часа за самостоятелна работа в електронна среда. (Фиг. 7.) По този показател отговорите на студентите от всички специалности са сходни без значение на конкретното професионално направление.

Изпитните процедури през учебната 2020-2021 година са провеждани основно чрез комбинация от няколко начина за дистанционна връзка, според 75,8% от всички изпитани студенти. 9 от всеки 10 анкетирани считат, че изпитите се провеждат обективно в електронна среда от разстояние. Едва 12% от респондентите са на противоположното мнение, което е добър показател за обективността на академичната диагностика при тези необичайни условия на обучение.

Фиг. 8.

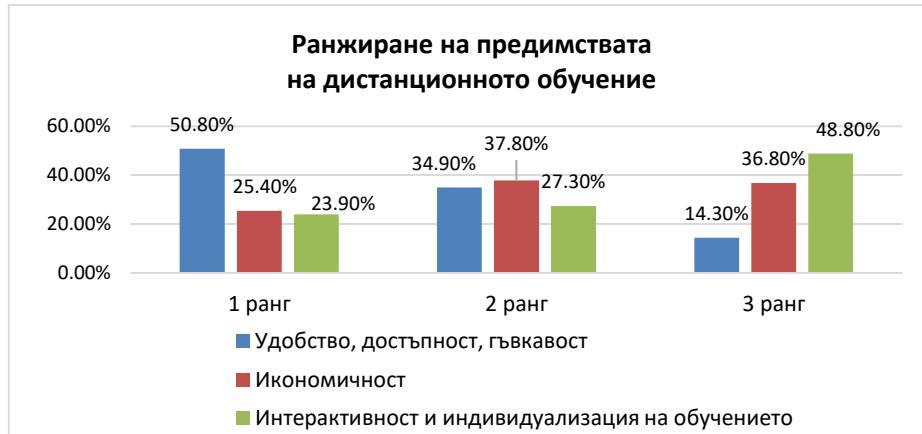

Фиг. 9.

Интерес представлява за нас отговорът на въпроса “Каква форма на обучение предпочитате?” Оказва се, че голяма част от нашите студенти одобряват дистанционното

обучение - 42,2%. (Фиг. 9.) Най-добре се приема от анкетираните в ПН Биологически науки. Разбираемо е, че студентите-педагози предпочитат присъствената форма, поради възможността за личен контакт с преподавателите за своята качествена професионална подготовка. Това е особено видимо при бъдещите учители в началната и предучилищна възраст - ПН 1.2. (Фиг. 8.)

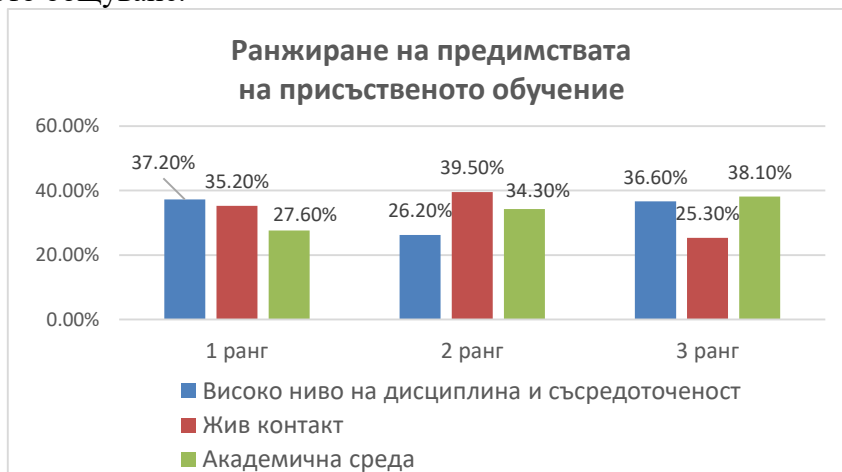
Смесеното обучение намира подкрепа у 29%, а за присъствената форма са 28,8%. (Фиг. 9.) Свидетели сме на една сериозна промяна в мисленето и нагласите на нашите студенти - приоритетно в настоящото изследване доминиращо е предпочитанието за дистанционната форма. С течение на времето ресурсната база се обогатява, а студентите натрупват опит и развиват дигиталните си умения за работа в електронна среда.

Фиг. 10

Сред основните предимства на обучението в електронна среда анкетираните отчитат: удобство, достъпност за всеки, намалени финансови разходи, гъвкаво време за обучение, възможност за съчетаване с друга заетост и пр. На първо място студентите поставят удобство, достъпност и гъвкавост (бърз, лесен и навременен достъп до учебно съдържание). (Фиг. 10.)

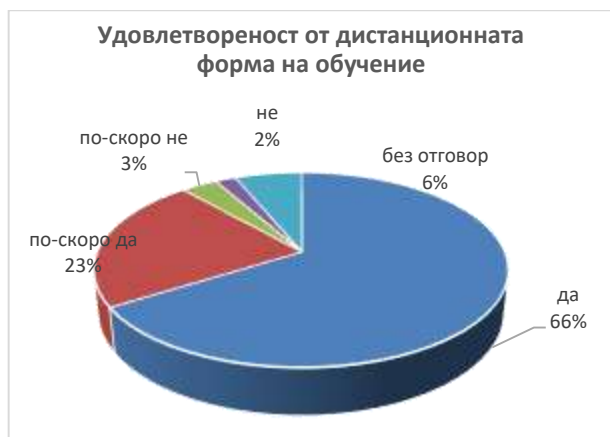
Няма статистически различия между трите показатели за предимствата на традиционното присъствено обучение. Малък приоритет има показателя Високото ниво на дисциплина и съсредоточеност. (Фиг. 11.) За студентите също така много важно предимство на присъственото обучение е и живият контакт, богатството и динамиката на непосредственото общуване.

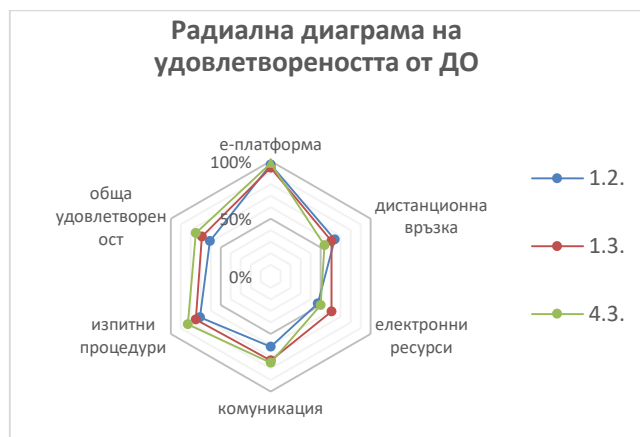
Фиг. 11.

Със задоволство отбелязваме, че най-голям относителен дял от анкетираните са удовлетворени от дистанционното обучение във Филиал-Кърджали през учебната 2020-2021 г. Емпиричните данни са недвусмислени - 89 % от студентите са дали положителна оценка на

учебния процес в дигитална среда. Добро впечатление прави фактът, че като незадоволително (отговори „не“ и „по-скоро не“), оценяват качеството на проведеното обучение едва 5 % от анкетираните. (Фиг. 12. и Фиг. 13.)

Фиг. 12.

Фиг. 13.

Изводи и заключения

Анкетното проучване показва положителните нагласи и високата степен на удовлетворение на студентите от Филиал Кърджали към дистанционното обучение. Техните отговори дават повод за задълбочен анализ и аргументират необходимостта от продължаване на проучването в нови посоки, като например: кои са причините за негативните оценки, в кои специалности и курсове доминират отрицателни нагласи, съществува ли релация между академичният опит и тези оценки, какви мерки трябва да се вземат за тяхното преодоляване.

Интензивното приложение на информационните технологии в бъдеще и приложението на дистанционно обучение (самостоятелно и/или смесено) изисква да се поддържа стремежа за повишаване на квалификацията на академичния състав, както и да се популяризират добри практики в използването на обучение от разстояние. Необходимо да се търсят по-ефективни форми за мотивиране на преподавателите за обогатяване на дидактическите ресурси и за разработване на електронно учебно съдържание.

Авторският екип продължава да работи за проследяване на динамиката на изследваните процеси, като разширява времевия обхват и проучва ефективността от приложението на дистанционното обучение в електронна среда чрез анализ на резултатите по допълнителни критерии и нови гледни точки на участници в педагогическия процес.

Шокът, който преживя образователна система поради COVID-епидемията е безпрецедентен. Той затрудни в известна степен постигането на образователните цели, но същевременно доказва устойчивостта на академичната общност и постави на нашето внимание изключително актуална тема - темата, свързана с изграждане на съвременно образование с активно приложение на информационните и комуникационните технологии, готова да се справя с всяко непредвидено предизвикателство и адекватна на всички изисквания на бъдещото *общество на знанието*.

Доц. д-р Ваня Найденова, тел. 0885833215, e-mail: vnaydenova@uni-plovdiv.bg

Доц. д-р Елисавета Семерджијева, тел. 0896299305, e-mail: esemerdzhieva@uni-plovdiv.bg
 ПУ-Филиал „Любен Каравелов”, 6600 Кърджали, бул. „Беломорски“ 26.

Библиография

1. Найденова, В., Е. Семерджиева. (2019). Студентското мнение за качеството на академичното обучение. Научни трудове на СУБ Кърджали от Национална научна конференция с международно участие „Наука и общество 2019“, том VII, 440-447, ISSN 1314-3425.
2. Найденова, В., Семерджиева, Е. (2014). Компютърни образователни технологии в обучението по природни науки във висшето училище. Научни трудове на СУБ Кърджали „Науката и образованието – традиции и бъдеще“ от Юбилейна научна конференция с международно участие, том V, 146-151, ISSN 1314-3425.
3. Пейчева-Форсайт, Р. (2010). Електронното обучение – теория, практика, аспекти на педагогически дизайн. – В: Годишник на Софийския университет, книга Педагогика, том 103
4. Семерджиева, Е., В. Найденова. (2019). Академичната мотивация като критерий за качеството на образователния продукт. Научни трудове на СУБ Кърджали от Национална научна конференция с международно участие „Наука и общество 2019“, том VII, 448-454, ISSN 1314-3425
5. Семерджиева Е., Найденова В., Дончева Д. (2017). Анализ на студентска самооценка за придобити ключови компетентности: Научни трудове, том VI, Национална конференция с международно участие „Наука и общество 2017“, Кърджали.
6. Bower, M. et al. (2015). Design and implementation factors in blended synchronous learning environments: Outcomes from a cross-case analysis. *Computers & Education*, 86, 1 – 17.
7. Naydenova V., Semerdzhieva E., Doncheva D. (2016). Key competences for successful professional realization: International scientific on-line journal "Science & technologies" Publisher "Union of Scientists - Stara Zagora", VI, 8.
8. Semerdzhieva, E., & Naydenova, V. (2018). Correlation between professional training and labour market requirements with regards to the quality of the key competences acquired. *Pedagogy & Psychology, Theory and practice*, № 2 (16), 16-22, ISSN 2412-8201.
9. Semerdzhieva, E. и V. Naydenova. (2015). Electronic education for improving the quality of the professional training in natural sciences in universities. International scientific on-line journal “Science & Technologies”, Stara Zagora, Volume V, Number 8, Education, 23-28, ISSN 1314-4111.